

Šibenik, katedrala, pogled na krovšte s kupolom (foto: K. Tadić)
Šibenik, Cathedral, view of the roof and dome (photo: K. Tadić)

Tonko Maroević

Šibenska katedrala kao vlastita koža

U trenutku kada ljudi ginu, kada se spomenici ruše i kad se prijetnje čak povećavaju, doista je vrlo teško, a nisam siguran ni da je uopće korisno govoriti. Međutim, postoji čovjekova potreba da se nekako iskali, da iskaže makar svoju solidarnost s pogodenima i ugroženima, pa i onda kada njegov glas ne može biti jak i usmjerujući u smislu zastave ili zvučnog signala. Ipak je moralna i intelektualna obveza na neki način svjedočiti. Neke su kolege već kazale da u trenucima kada se oglašuju meci govor mora zašutjeti, a duhoviti Slobodan Novak rekao je da, kao starija generacija, može jedino vrtjeti sirenu. Ja mislim da sam ponajprije u stanju iskazati svoju pristranu upletenost i bitnu zainteresiranost za prostor u kojemu živim i za ljude s kojima živim. Mislim pritom na sve ljude ovoga našeg hrvatskog prostora koji su nametnuto i izvanpovijesno došli u konflikt s drugom civilizacijskom skupinom, u kojoj mnogi također nisu za to, naravno, nimalo zaslužni ili krivi. Činjenica je, međutim, da se rat u Hrvatskoj doista svodi na onaj tradicionalni klasični sukob istoka i zapada, pluralističke otvorene civilizacije kojoj Hrvatska nedvojbena pripada i zatvorene, pomalo čak klaustrofobične, bizantsko-boljševičke pozicije i situacije za kakvu se Srbija u ovom času opredijelila. Ta nam simplifikacija možda pomaže shvatiti kako su uložili vrlo teški, a ono što Europa doista dosad nije shvatila i ne želi shvatiti jest da je u igri i njezina sudbina, sudbina otvorenosti kao uvjeta zajedništva, odnosno prepoznavanja i priznavanja specifičnosti kao premise suživljenja.

Premda sam blizak katolicizmu i svakako sam proizašao iz njega, Hrvatsku nikad nisam doživljavao niti mogao pojmiti kao vjerski određenu, a pogotovo ne crkvenu, klerikalnu državu. Za razliku od toga, druga, srpska strana u svojoj je mobilizaciji doista poistovjetila državu i religiju na način koji je, mislim, suvremenoj civilizaciji neprihvatljiv i nepotreban. Ako su me kao intelektualca ponajviše mučile nijanse i male razlike, bojim se da one više uopće nisu u igri, nego da su u opticaju upravo osnovna opredjeljenja. Ne znači da previdam i da me manje bole konkretne sudbine i ljudski životi, ali kada je riječ o osnovnim opredjeljenjima, nužno dolazimo na simboličku razinu, na ruševine i spomenike, na znakove opstojnosti - koliko god to retorično i patetično zvučalo - tisućljetne hrvatske kulture. Tu sam sintagmu inače nerado izgovarao, jer mi je često zvučala kao fraza i parola, ali u času kada se gada i probija i sama šibenska katedrala - recimo, kao povlašteno mjesto koncentracije duha i afirmacije našega čovjeka u okvirima europskih, najuniverzalnijih stilskih kriterija - čini mi se da tada dobivamo i pravo i dužnost pozivati se na kulturu koja je ugrožena, a koja nam doista može poslužiti kao znak identiteta i vlastitog prepoznavanja.

Pokraj te šibenske katedrale prije sedamdesetak godina prošao je bio slavni povjesničar umjetnosti Bernhard Berenson i malo

Tonko Maroević

The Šibenik Cathedral as One's Own Skin

At the moment when people are dying, when monuments are being demolished and danger is increasing daily, it is difficult, and perhaps useless, to say anything. However, one has a need to do something, to express one's solidarity with those who are suffering and in danger, even if one's voice cannot have the force and meaning of a flag or battle-cry. It is our moral and intellectual obligation to bear witness. Some colleagues have already said that when bullets are speaking, speech must be silent; the writer Slobodan Novak has remarked with his sombre wit that although he may be too old to fight, he can at least turn the handle of a siren. For my part I will start by declaring my partisan involvement and vital interest in the space where I live and the people with whom I live. I mean by this all the people living on Croatian land, on whom this unhistorical conflict with groups from a different civilisation has been imposed (many of whom are neither responsible or to blame for the conflict). It is a fact, however, that the war in Croatia must indeed be reduced to that classical, traditional conflict between East and West; between an open and pluralist civilization, to which Croatia undoubtedly belongs, and the closed, even claustrophobic, Byzantine-Bolshevik position and situation adopted by present-day Serbia. This simplification can help us to understand that the stakes are very high and that Europe cannot, or will not, understand that this conflict also involves her own destiny - the destiny of the openness which guarantees a communal life, of the capacity to recognize and accept differences as the premise of living together.

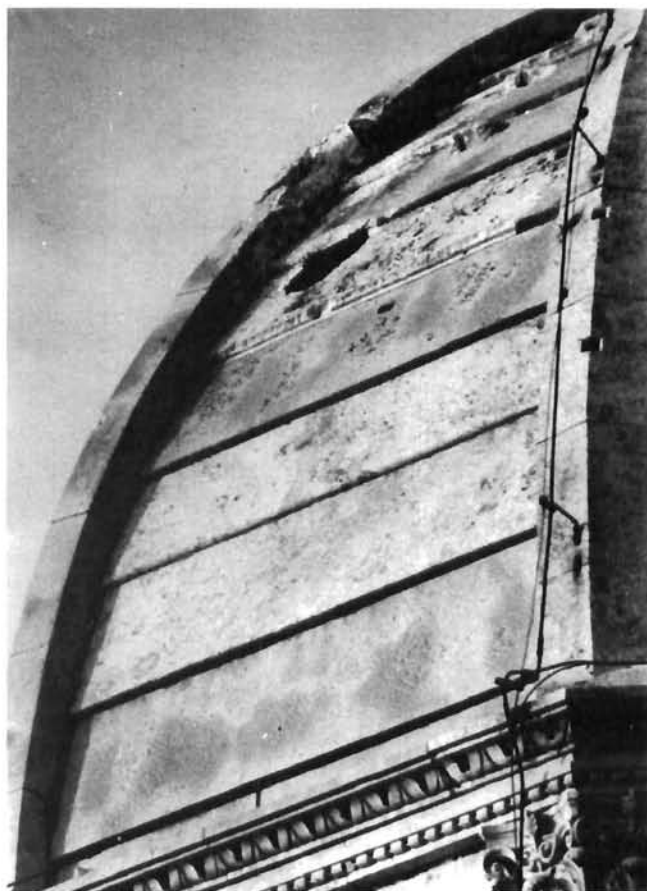
Although I am close to Catholicism and have certainly emerged from it, I have never experienced or imagined Croatia as a religiously dominated, and certainly not as a clerical state. Unlike Croatia, the other, Serbian side has rallied behind the identification of state and church in a way which is, I think, unacceptable and unnecessary in contemporary civilization. I began by worrying about nuances and minor differences, like every intellectual, but I am afraid that they are no longer at stake: now is the time for basic decisions. This does not mean that I repudiate and ignore actual individual destinies and lost lives, but essential decisions necessarily take us to the symbolic level, to ruins and monuments, the symbols of survival - however rhetorical and bombastic these words may sound - of one thousand years of Croatian culture. I never liked this phrase too much, because it sounded like a cliché and a slogan, but at the moment when they are shelling and hitting the cathedral in Šibenik (which can be seen as a privileged place where our spirit is concentrated and our nation established within the framework of the most universal European stylistic criteria) then, it seems to me, we do acquire the right and the duty to invoke that culture which is threatened and on which we must rely as the mark of our identity and self-recognition.

s visoka kazao kako ona u sebi ima stanovite ljepote, ali i provincijalnosti. Ja se te provincijalnosti uopće ne bih stidio, ja bih inzistirao na njezinoj ljepoti i dapače na njezinoj složenosti, raznolikosti i miješanosti, po čemu se ona u 15. stoljeću doista razlikuje od svih mletačkih ili firentinskih crkava, ali pritom u univerzalnim koordinatama znači rijetku izvornu manifestaciju renesansnog duha i afirmaciju sredine koja ju je stvorila. Kao povjesničar umjetnosti kamenu oplatu šibenske katedrale doživljujem pomalo i kao kožu, čak živo tkivo, no svakako su još bolnije rane što ih Hrvatska i Hrvati danas doživljuju u Vukovaru, Petrinji, Drnišu i mnogim malim dosad bezimanim mjestima. Zapravo, cijela naša domovina dovedena je u pitanje od jednoga projekta koji ne može sakriti svoju paranoičnu megalomaniju ili pak megalomansku paranoju.

Sve daljnje riječi koje bih mogao kazati bile bi samo vrijeđanje napadača i neprijatelja, no koliko god svatko od nas ima pravo na bijes, mislim da je obveza intelektualca da ne pridonosi vrijeđanju, nego eventualnom razumijevanju. Sa svom mogućom tolerancijom mislim da smijem zaključiti kako je stvar obrane Hrvatske duboko pravedna te da su njezina kultura i civilizacija i tipološki i topološki jamstvo buduće demokracije, pa sa strahom i s nadom završavam ovih nekoliko riječi prosvjeda.

Izgovoreno na Hrvatskom radiju u emisiji Vrijeme prosvjeda, 24. rujna 1991.

Šibenik, oštećenje kupole katedrale od topovskog pogotka 17. rujna 1991. (foto: Zavod za zaštitu spomenika kulture Šibenik)
Šibenik, the dome of the Cathedral damaged on September 17th
(photo: Institute for the protection of monuments, Šibenik)

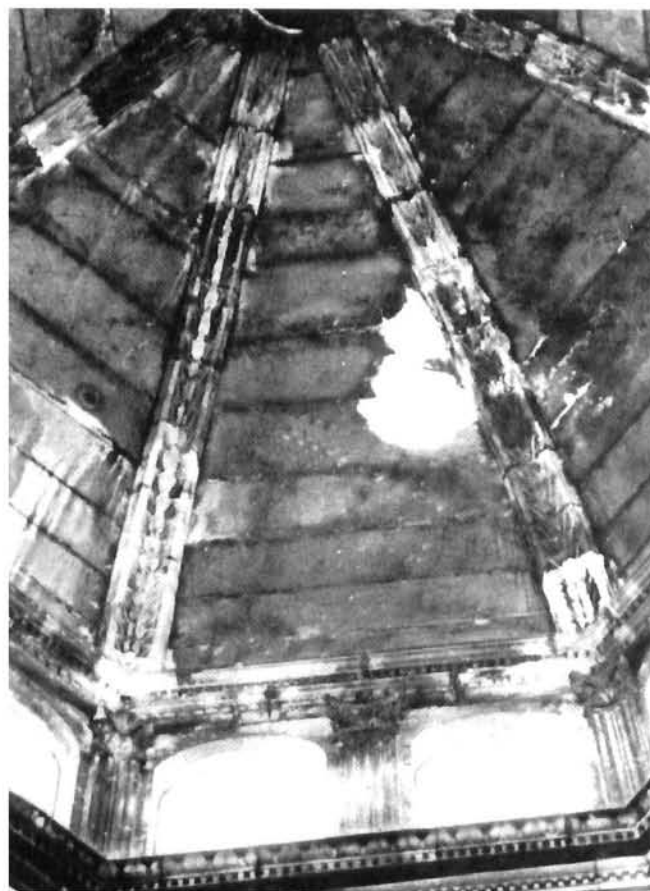

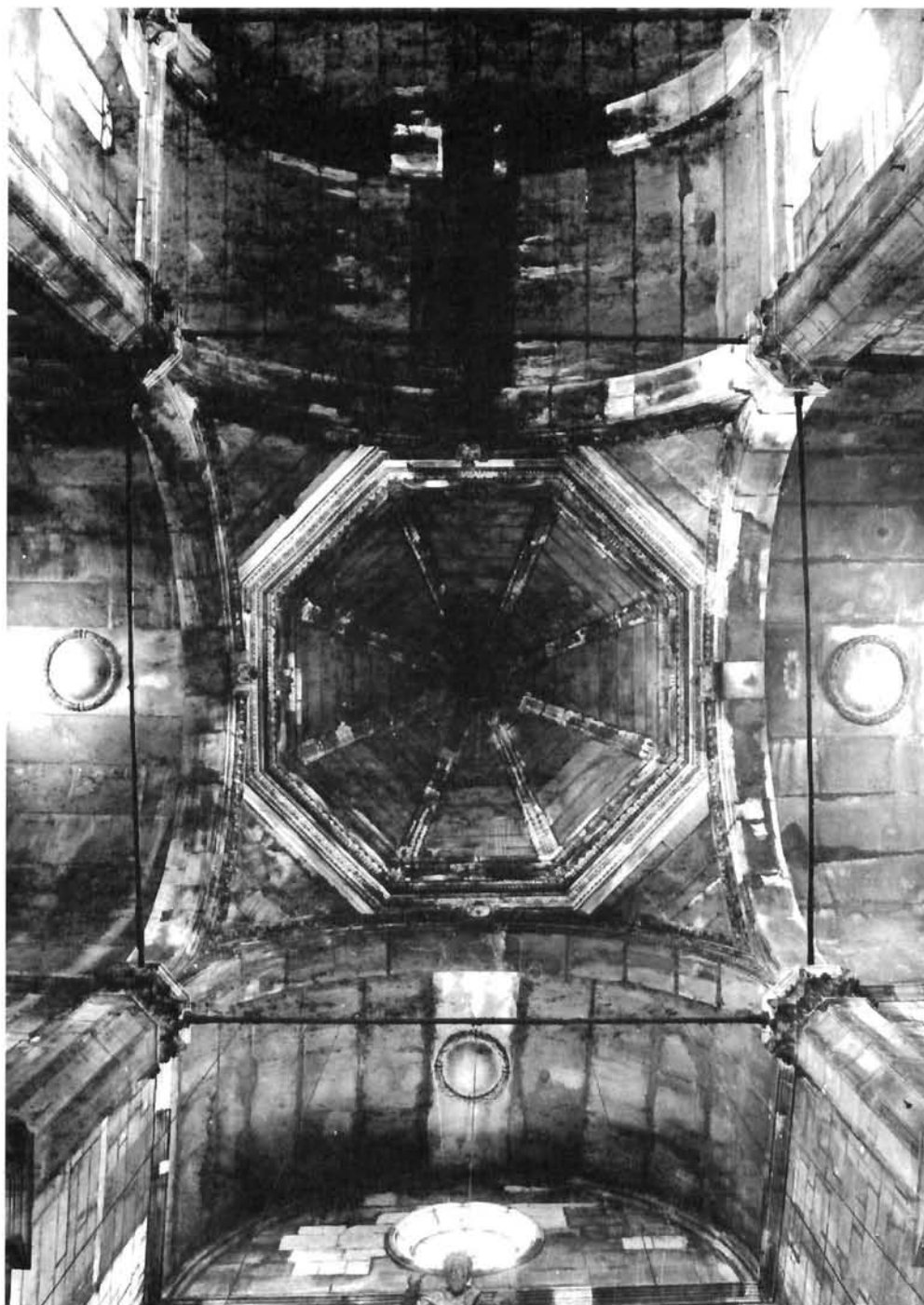
The famous art historian Bernhard Berenson passed by this cathedral seventy or so years ago and said, a little condescendingly, that it had a certain beauty, but was provincial. On my part I am not at all ashamed of this provinciality; rather, I would insist on its beauty and complexity, its variety and the mixture of styles which makes it truly different from all the Venetian and Florentine churches of the fifteenth century. But in its universal coordinates it represents a rare and original manifestation of the Renaissance spirit and an affirmation of the environment which produced it. As an art historian I feel the stone enveloping Šibenik Cathedral as a skin, a living tissue, although the wounds of Croatia and the Croats in Vukovar, Petrinja, Drniš and many other small and, until now, anonymous places are certainly more tragic. The life of our entire homeland is now called in question by a plan which cannot conceal its paranoiac megalomania, or even megalomaniac paranoia.

Anything else I might say in this sense would necessarily be no more than vituperation against the assailant and enemy. Yet, however justified our anger, I still believe it is the duty of intellectuals to appease rather than to exacerbate conflicts. In all tolerance I must state, nevertheless, that the defence of Croatia is profoundly just and that the culture and civilization of Croatia are the typological and topological guarantees of its democratic future. And it is in fear and hope that I end my protest.

Spoken on Croatian Radio in the broadcast A Time of Protest, 24th September 1991

Šibenik, unutrašnjost katedrale, dio kupole s oštećenjem od topovskog pogotka 17. rujna 1991. (foto: B. Vukičević, presnimak)
Šibenik, Cathedral interior, part of the damaged dome
(photo: B. Vukičević)

Šibenik, unutrašnjost katedrale, pogled prema kupoli (foto:K. Tadić)
Šibenik, Cathedral interior, view of the dome (photo: K. Tadić)